

O`QISH DARSLARIDA MATN USTIDA ISHLASH ORQALI BADIY ASARNI TAHLIL QILISH MALAKASINI SHAKLLANTIRISH

Berdieva Azima

*Qoraqalpog'iston Respublikasi Qarao'zek tumani
9-sonli umumta'lim maktabining boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O`qish darslarida matn ustida ishlash orqali badiiy asarni tahlil qilish malakasini shakllantirish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: O'qish darslari, badiiy asar, bilim, ko'nikma, dars jarayoni.

O`qituvchi badiiy asar ustida ishlashda va uning asosiy bosqichlarini belgilashda badiiy asarning badiiy asar sifatidagi o`ziga xos xususiyatlarini va o`quvchilarning tayyorgarlik darajasini hisobga oladi. Badiiy asarda barcha qismlar (tushuncha, kompozitsiya, syujet, tasviriy vositalar) o`zaro bog`liqdir. Syujet rivoji asosida asar qahramonlarining yangi qirralari ochiladi. Bu xususiyatlar asar ustida ishlashda uni yaxlit o'qish va tushunishni talab qiladi. O`quvchilarni badiiy asar ustida ishlashga o`rgatish ularda adabiy-estetik tahlil ko`nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish orqali tarbiyalashni nazarda tutadi. Asar matnini tahlil qilish muallifning fikri, his-tuyg`ulari va xulosalarini tushunishga yordam beradi, asarda ifodalangan voqealarga munosabat uyg`otadi. Ishni tahlil qilish o`qituvchidan o`quvchilar faoliyatini ma'lum maqsadga yo`naltirishni talab qiladi. "Maktabda badiiy asar tahlilini o`tkazishdan asosiy maqsad asarda ifodalangan hayotiy voqeani yoritish orqali o`quvchilarni badiiy adabiyot olamiga olib kirish, muallifning ijodga munosabati va niyatini sezish imkoniyatini yaratishdan iborat. Adib ilgari surgan g`oya va muammolarni kitobxonlar to`liq anglamay turib, adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi vazifasini bajarib bo`lmaydi". Mutolaa tuyg`ularni boyitib, tafakkurni tayyorlasa, tahlil asar zamiridagi ma`noni chuqur o`rganishga yordam beradi.

O'qituvchi badiiy asar ustida ishlashda quyidagi masalalarni hal qilishi kerak:

1. Ish ustida ishlash maqsadi va mazmunini aniqlash
2. Asarni tahlil qilish uchun dars bosqichlarini aniqlash.
3. Har bir ishni tahlil qilish uchun topshiriqlar tizimini ishlab chiqish.
4. Asarni o`rganish usullarini aniqlash.
5. O`quvchilar egallaydigan bilim, ko`nikma va malakalar doirasini aniqlash.

Boshlang'ich sinflarda badiiy asar ustida ishlash uchta asosiy bosqichga bo'linadi: Birinchi bosqich (birinchi sintez). Bu bosqichning asosiy vazifasi matnni umumiy idrok etish asosida asarning aniq mazmuni va tasviriy ifoda vositalari bilan tanishtirishdan iborat.

Ikkinchi bosqich (tahlil). Ushbu bosqichning vazifasi va mazmuni - voqealar rivojining aloqasini aniqlash, ishtirok etuvchi shaxslarning xatti-harakati va ularning

asosiy xususiyatlarini aniqlash (nima uchun u buni qildi va qanday xarakterni ochib beradi), kompozitsiyani ochib beradi. asarning (tugun, avji, yechim), asarning aniq mazmunini tasvirlash. U qahramonlar xatti-harakatini (muallif nimani tasvirlagan, qanday tasvirlagan, nima uchun u yoki bu dalillarni tanlagan) vositalar va baholash bilan birga tahlildan iborat. Uchinchi bosqich (ikkinchi sintez). Ushbu bosqich ishining mazmuni ishtirokchi shaxslarning muhim xususiyatlarini umumlashtirish, personajlarni taqqoslash va baholash, asar g'oyasini aniqlash, badiiy asarni hayot va asar haqidagi bilim manbai sifatida baholashdan iborat. badiiy (qanday ma'lumot oldik, asar nimani o'rgatadi, muallif o'z fikr va taassurotlarini qanday aniq va aniq ifodalaydi va ta'sirli yetkazadi va hokazo) ikkinchi sintezdan so'ng o'qilgan asarga qarab ijodiy ishlar olib boriladi. Boshlashdan oldin. asarni o'qish uchun o'quvchilarni badiiy asarni o'qishga tayyorlash kerak. Chunki o'quvchilar asar mazmunini to'g'ri idrok etishlari uchun hayot haqida ma'lum tasavvurga ega bo'lishlari kerak. Buning uchun tayyorgarlik ishlari olib borilmoqda. Ma'lumki, badiiy va ilmiy-ommabop matnlar sinfda o'qishning asosi hisoblanadi. O'quvchilarni matn bilan tanishtirish o'qishga tayyorgarlik bosqichidan boshlanadi. Tayyorlik bosqichiga yozuvchilar haqida ma'lumot berish, asarda tasvirlangan voqealarni o'quvchilarga idrok etish, asar pafosini his qilish, notanish va ma'noli so'zlarni izohlash kabi masalalar kiradi. , murakkabroq obrazli iboralar. Agar ish fasllar haqida bo'lsa, tabiatga sayohat uyushtirish ham sinfda o'qishning muvaffaqiyatini ta'minlashga yordam beradi. Matn bilan dastlabki tanishuvdan so'ng quyidagi savollarni berish o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi:

1. Hikoyaning qaysi epizodi qiziqarli deb o'ylaysiz?

2. Hikoyadagi qahramonlardan qaysi birini ma'qullaysiz? Sizga kimning xarakteri va xatti-harakati yoqmadi?

3. Hayotda shunday insonlarni uchratganmisiz?

Tayyorgarlik ishlarining vazifalari quyidagilardan iborat:

1. O'quvchilarning asarda tasvirlangan voqealar haqidagi tasavvurlarini boyitish, matnni ongli idrok etishga ta'sir etuvchi yangi ma'lumotlar berish, o'quvchilarning badiiy asarda tasvirlangan faktlarni o'z faoliyatida kuzatganlari bilan bog'lay olishlariga sharoit yaratish. o'z hayoti.

2. Yozuvchi hayoti va ijodiga qiziqish uyg'otish.

3. O'quvchilarni ishni emotsional idrok etishga tayyorlash. 4. Asar mazmunini tushunishga to'sqinlik qiluvchi so'zlarning lug'at ma'nolarini tushuntirish. Masalan, 4-sinf "O'qish kitobi"da "Xarita" matni ustida ishlashda so'z va iboralarning lug'at tarkibi quyidagicha bo'lishi mumkin: Og'zing ochilib qolsin – hayron bo'l. Qolipdan chiqqan g'isht kabi - hamma tomonlari bir xil. Befarq - befarq. Kashfiyot - tadqiqot narsasi natijasida yaratilgan; ixtiro qilish Ayilday botdi - qattiq urish, jarohat. Pisanda qilish - oldindan shart qo'yish; ta'kidlash uchun tayyorgarlik ishlarining tarbiyaviy shakllari xilma-xil bo'lib, o'qituvchi ishning mazmuni va shartlariga qarab ish turini

tanlaydi. Tayyorgarlik davrida nimani o'rgatish ko'zda tutilganligi avvalo o'quvchilarning o'zlariga ular haqida nima bilishlarini so'rash orqali aniqlanadi. Masalan, «Kitobga sadoqat» kitobini o'qishga tayyorgarlik ko'rishda o'quvchilarning dastlabki bilimlari quyidagicha aniqlanadi: Tayyorgarlik shakllaridan biri ekskursiyadir. Ushbu turdagi asardan tabiat yoki ishlab chiqarish, qurilish, shahar, qishloq hayoti, kasb-hunarni tasvirlashga bag'ishlangan mavzular va tarixiy asarlarni o'rganishda foydalanish mumkin. Masalan, 1-sinfda "Issiqxona", 2-sinfda "Metropolitan" kabi mavzularni o'rganishdan oldin ekskursiya o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Ekskursiya o'quvchilarda asarda tasvirlangan hodisalarni aniq va ongli ravishda o'zlashtirishga yordam beradi, bilimlarini chuqurlashtiradi, tabiat hodisalarini kuzatish va ularni to'g'ri tasvirlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Ishlab chiqarish korxonalarini, muzeylar va boshqa joylarga sayohatlar tarixiy voqealarni to'g'ri idrok etishni ta'minlaydi, kattalar mehnati bilan tanishtiradi, o'quvchida mehnatga mehr uyg'otadi, kasb-hunarga yo'naltiradi. Film namoyishi. Agar film tarixiy materiallarni, asar muallifining hayotini o'rganishdan oldin namoyish etilsa, o'quvchilarning asar haqidagi tasavvurlari faollashadi. Masalan, 2-sinfda "Gulzorda" hikoyasini o'qishda "Mehrobdan chayon" filmidan parcha ko'rsatish, 3-4-sinflarda Ibn Sino haqidagi asarlarni o'rganishda "Ulug'bek xazinasi". ", Alisher Navoiy haqidagi asarlar bilan tanishtirilganda "Alisher Navoiy" filmini ko'rsatish mumkin. o'quvchilarni asarni o'qishga tayyorlash jarayonida foydalaniladi. Ular o'quvchilarga tasavvur qilish, o'z tushunchalarini aniqlashtirish, ongli o'qish va hissiy idrokni rivojlantirishga yordam beradi. Film namoyishi jarayonida o'quvchilarning ayrim savollariga ular o'qiyotgan asarlar orqali javob topiladi. Tayyorgarlik ishining bunday tashkil etilishi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'qituvchining hikoyasi. Bu usul asar muallifi haqida ma'lumot berishda eng samarali hisoblanadi. Asar muallifi, shoir va yozuvchilar haqida so'z borar ekan, ularning portretlari, bolalar uchun yozgan asarlari ko'rsatilsa, o'quvchilarning yozuvchi ijodiga qiziqishi ortadi.

Xulosa:

Boshlang'ich sinflarda shoir va yozuvchilarning o'z tilida o'qilgan asarlari yoki ular to'g'risida o'zgaralar tomonidan bildirilgan fikrlar magnit tasmasidan eshitilsa yoki videotasma orqali ko'rsatilsa va unga o'qituvchining hikoyasi qo'shilsa, dars samaradorligi oshadi. Masalan, 4-sinfda O'zbekiston Respublikasi Davlat madhiyasi o'qilganda A. Oripovning o'zi yozgan "O'zbekiston" she'rini o'ynatib, efirga uzatish mumkin. O'qituvchi yozuvchi va shoirlar haqidagi ma'lumotlarni o'quvchilarning saviyasiga ko'ra hayajonli tarzda hikoya qilib bersa, o'quvchilarning badiiy asarni o'qishga bo'lgan ichki ishtiyoqi, o'qishga bo'lgan ishtiyoqi ortadi. Yozuvchi haqida ma'lumot. 1-sinfdan 4-sinf gacha oshirildi va chuqurlashtirildi. Sinfdan sinfga o'tish orqali o'quvchilarning yozuvchi hayoti va ijodi haqidagi bilimlari ortadi. Asar muallifini tanishtirish talablari ham ortadi. O'qituvchi qisqacha ma'lumot berishdan yozuvchi hayoti bilan to'liqroq tanishtirishga o'tadi. Bunda u o'rta maktab

o'quvchilarining yoshiga mos imkoniyatlari, yozuvchi bilan qanchalik tanishligi, uning asarlarini o'qiganliklarini hisobga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. www.ziyonet.uz. [1]
2. Raxmatullaeva L.I. Ona tili o'qitish metodikasi. -T.: Uchebnoe posobie. Moliyaviy iqtisod, 2007 yil. [2]
3. Abdullaeva Q. va boshqalar. 2-sinf o'qish darslari. - T.: O'qituvchi, 2009. - 266 b. [3]
4. Umarova M, Sh. Hakimova. O'qish darslari (3-sinf uchun). -T.:Cho'lpon, 2008. - 126 [4]
5. G'afarova T., G'ulomova X. 1-sinf o'qish darslari. - T.: Sharq, 2003. - 126 b [5]